

La recerca en comunicació en el País Valencià

Teories de la comunicació

per Vicent Salvador,
professor de filologia catalana
de la Universitat Jaume I

Resum

L'article parteix de la incidència del llegat intel·lectual de Joan Fuster pel que fa a alguns aspectes d'aquesta temàtica i se centra, tot seguit, en les contribucions fetes des d'àrees de coneixement veïnes a la teoria de la comunicació, com són, principalment: teoria de la literatura, anàlisi del discurs i traductologia. Els aspectes més tractats en la producció valenciana són els següents: la diversitat dels gèneres i tipus de discurs, en el marc de la dialèctica entre oralitat i escriptura; la metàfora i altres recursos amb virtualitat argumentativa; els models de llengua dels mitjans; les transformacions pròpies de la traducció interlingüística o de la divulgació dels coneixements; la importància comunicativa dels estereotips, i, finalment, la necessitat de rehistoritzar la consideració dels fenòmens de la comunicació social.

Theories of Communication

Abstract

This article begins with the influence Joan Fuster's intellectual legacy on certain aspects of theories of communication and goes on to focus on the contributions to communication theory from neighboring areas of knowledge, such as literary theory, discourse analysis, and translatology. The subject matters most dealt with in Valencian production are the diversity of genres and discourse types from the standpoint of the relation between oral and written language, the metaphor and other figures of speech used for argumentative impact, models provided by media language, transformations characteristic of inter-linguistic translation or of the transmission of knowledge, the significance of communication stereotypes and, finally, the need for refocusing the historical perspective of events in social communication.

Introducció

Un punt de partida d'aquesta reflexió correspon al fet d'un cert dèficit en les aportacions valencianes a la teoria de la comunicació. Naturalment, el concepte de dèficit ha d'entendre's contrastivament: per referència a Madrid i sobretot a Barcelona. I no parle només d'individualitats emblemàtiques, com ara un Moragas o un Gifreu, sinó de la mitjana de la producció en aquesta àrea epistemològica. Potser una de les causes del fenomen és un retard històric en les titulacions universitàries valencianes pel que fa a l'àrea de comunicació i periodisme —sobretot si comparem amb la cronologia de la introducció d'aquests estudis a la Universitat Autònoma de Barcelona. Probablement la feblesa de les plataformes periodístiques i editorials valencianes durant anys ha estat també un factor rellevant, i molt. Hi ha sens dubte més causes hipotètiques, que ara no podem esbrinar, però en tot cas la constatació del dèficit pel que fa a la recerca en la teoria de la comunicació en sentit estricte, entesa com a disciplina definida, no és fàcilment qüestionable. En

aquestes circumstàncies, i atès que la producció pròpiament universitària en l'àmbit dels estudis de comunicació i periodisme, la recerca i la docència institucionals, serà objecte d'un altre capítol del monogràfic, aquest treball es proposa centrar l'atenció principalment en algunes de les aportacions a la teoria de la comunicació fetes des d'àmbits disciplinaris implicats només indirectament en aquesta temàtica. Tot això en el benentès que el caràcter perifèric d'aquestes contribucions no minva en absolut el seu interès per a l'estudi d'una àrea epistemològica tan vasta i tan recent en la seua constitució disciplinària. Ans al contrari, algunes d'aquestes aportacions —fetes des de la semiòtica i la lingüística, la teoria de la literatura o la traductologia— poden ser remarcables i tenir un rerefons pregonament teòric, en el sentit de saber generalitzador i sistemàtic.

L'herència fusteriana

No entrarem ara en la figura del pensador de Sueca, que desborda els límits d'aquest treball, sinó en aquells eixos del pensament fusterià que han marcat l'agenda de la teorització posterior dels valencians sobre la comunicació.

En primer lloc, el llegat de Fuster, a partir de la seua anàlisi de la història social de la llengua —i especialment dels mecanismes interns del procés de castellanització de la societat valenciana—, fixava la urgència d'una recuperació del català en els àmbits d'ús més prestigiats i d'una manera especial en els mitjans de comunicació. «Ara o mai», per exemple, va ser un pamflet cívic extraordinàriament oportú en el seu moment, un crit d'alerta que proclamava aquesta urgència de catalanització lingüística de la cultura mediàtica, en un intent de superar el raquitisme d'una societat conformada amb la idea d'una alta cultura elitista i resignada a un futur minoritari. La crida a la conquesta, per al català, dels subgèneres novel·listics, de la premsa, de la cançó o dels mitjans audiovisuals deixa marcada l'agenda d'una teoria de la comunicació que no podrà relegar a la invisibilitat la qüestió palpitant de la duplicitat de llengües del país valencià, en contacte i sovint també en conflicte d'interessos. És clar que Fuster no és l'inventor d'aquesta idea ni l'únic impulsor de la normalització del català, però també és cert que en l'àmbit valencià, històricament més tebi, els plantejaments de Fuster van contribuir decisivament a delimitar el camp teòric i fer inobviable aquesta vessant.

En segon lloc, al costat de la lluita de les llengües per ocupar nous àmbits d'ús, hi ha la qüestió del model de llengua adequat per a la premsa i per a la radiotelevisió. Aquesta qüestió, que a Catalunya va suscitar també polèmiques particularment punyents —el català *light*, el

neonoucentisme militant, els *barcos fantasmes* i tot allò—, concitava en l'àmbit mediàtic valencià un factor afegit: l'eterna batalla identitària sobre la personalitat del valencià, com a varietat dialectal per a uns i com a llengua diferenciada per a altres, respecte a la llengua catalana. L'accés del català de València a l'ús oral públic dels *media* plantejava, de manera incisiva, problemes sobre l'establiment de l'estàndard que el català tenia delimitat fa anys per a la «llengua literària» però no per als mitjans orals del trànsit del segle xx al xxi. Reflexionar sobre la trajectòria de Canal 9, per exemple, és impensable sense la referència constant, no només a la gestió de la duplicitat de llengües sinó també al seu model lingüístic valencià, a la llarga història de conflictes i llistes de paraules prohibides, en els moments inicials de la Radiotelevisió Valenciana, en què s'hauria deixat insinuada una posició flexible que intentava conciliar la necessària unitat de la llengua amb la també imprescindible identificació dels televidents valencians amb un model de llengua oral, com exposa en un escrit recollit en la seua contribució a una publicació col·lectiva de notable interès (Ferrando, 1990). Però el problema no quedava resolt amb aquests suggeriments i la vida dels mitjans audiovisuals valencians ha continuat immersa en un cert nivell de conflictivitat, malgrat aportacions com la de Josep Lacreu (1990) a la delimitació d'un estàndard oral practicable. Cal insistir en el fet que aquesta no és una qüestió subsidiària que es pugui remetre al clos de la discussió lingüística, sinó que, en el cas valencià, ha constituït sovint un problema real de dimensions notables, que la teoria de la comunicació feta des de València no pot ignorar.

En canvi, les idees de Fuster —el seu esbós intuïtiu d'una teorització de la comunicació social— han incidit menys, malgrat la seua acuitat reconeguda, en altres terrenys de la teorització actual on la reflexió fusteriana sobre la llengua i la cultura es palesa presonera del seu temps històric i incapaç, com és ben explicable, d'abordar els reptes d'aquest inici de segle. Per un costat, hi ha les seues anàlisis de les relacions entre l'avenç tecnològic —que l'autor enfrontava sempre amb un cert optimisme— i l'autèntic progrés històric. Pàgines com ara les de *Babels i babilònies* o altres que l'autor ha deixat escrites sobre la ciència i la tecnologia (Borja, 2004) en són bona prova. Òbviament, la problemàtica mediàtica actual ha fet vèncer la data de caducitat inevitable de reflexions fetes en el moment de la paleotelevisió, la nova cançó que Fuster tant va encoratjar o les revoltes juvenívoles de cabelleres llargues i idealisme innocent. Un segon tema on la reflexió fusteriana ha estat superada pels esdeveniments és la seua reflexió sobre la independència dels intel·lectuals. Dit molt breument: per a Fuster, el drama principal de l'intel·lectual europeu havia estat substancialment el mateix al llarg dels segles, des d'Erasme fins a Gide, Sartre o Camus: el debat entre la fidelitat insubornable al propi sentit crític i al lliure examen i, de l'altre costat, la necessitat d'acceptar les limitacions de disciplina que la institució exigia per raons

d'efectivitat. Que aquesta institució fos una església, en l'època d'Erasme, o un partit com el comunista, en l'època posterior a la Segona Guerra Mundial, era una qüestió secundària. Avui, en canvi, els termes de la paradoxa s'estableixen d'una manera diferent, com a escissió entre la independència i la congruència profunda de l'intel·lectual i la inevitabilitat o imprescindibilitat de la via mediàtica d'intervenció en l'opinió pública. Bourdieu (1997) ha deixat escrites (i televisades en el seu moment) unes reflexions ben lúcides sobre aquesta paradoxa en el seu assaig *Sobre la televisió*, que, de manera no gens casual, ha estat traduït al català i a més figura, com es pot comprovar, en els repertoris de bibliografia bàsica de diverses assignatures impartides a les universitats valencianes en les àrees epistemològiques relacionades amb la comunicació.

Teoria de la literatura i teoria de la comunicació

En els anys setanta, la Facultat de Filologia de la Universitat de València va ser testimoni d'una activació de l'interès per la teoria de la literatura. La influència de corrents com ara l'estructuralisme txec (Mukarovski, entre d'altres) i de la semiòtica de l'escola de Tartu (Iuri Lotman, en primer lloc) determina unes interessants reflexions sobre el text artístic que menen sovint a una teorització sobre la cultura. Jenaro Talens és probablement el nom més significatiu d'aquesta etapa, pels seus treballs sobre l'*espai textual*, que només es realitzarà com a text per mitjà dels processos actius de recepció on es produeix el *gest semàntic* del lector. Cal ressenyar la publicació del volum col·lectiu *Elementos para una semiòtica del texto artístico* (Talens et al., 1978), on a més de Talens participen J. M. Company, Antoni Tordera i altres professors valencians de teoria literària. Tordera (1978) publica en aquells anys la seua tesi sobre semiòtica pragmàtica, en la tradició de Peirce, i desenvolupa un treball continuat sobre el text i l'espectacle teatrals, mentre que Company i el mateix Talens se centraran preferentment en l'estudi del cinema. Pel que fa a Talens, la seua reflexió d'aquells anys no és exempta de preocupacions per la relació entre ideologia i literatura, entre el treball artístic i la pràctica política (Talens, 1979). Ja en la dècada dels vuitanta, la publicació de la tesi de Vicent Salvador sobre teoria del poema (Salvador, 1984), dirigida per Sebastià Serrano i prologada per Talens, situa les bases d'un plantejament de la teoria lingüística i literària en el marc de la filosofia de la ciència (sobretot a partir de les propostes d'Imre Lakatos) i revisa els conceptes de lector model, en l'estela d'Eco, i altres aspectes de la pragmàtica de la literatura. Per la seua banda, Lluís Mesequer, en anys successius, treballa una teorització de la cultura, amb atenció especial a la cultura popular i a les manifestacions paraliteràries com ara la cançó, sota la influència de les teoritzacions de la semiòtica de l'escola de Tartu (Mesequer, 1991).

Un altre estudiós de la literatura, Enric Balaguer, ha fet contribucions suggestives a la teoria de la comunicació en anys posteriors. A partir del seu interès per la poesia i en particular per autors com ara Palau i Fabre, Balaguer ha publicat una sèrie d'assais sobre la fragmentació del jo propiciada per la postmodernitat, sobre les filosofies orientals i sobre la paradoxa del trossejament/unicitat del jo en la vida contemporània i en les corresponents manifestacions literàries i artístiques. És ben il·lustratiu el títol d'un llibre recent de l'autor, *La totalitat impossible* (Balaguer, 2006), on la imatge de la pràctica del zàping esdevé emblemàtica de la sensibilitat actual.

En aquest context de pensament, no ens estranya l'interès que Balaguer ha demostrat per l'autobiografia, com a intent d'articulació narrativa del fragmentarisme de l'autopercepció i el fet que haja impulsat, des de la Universitat d'Alacant, diverses trobades sobre el tema de les formes autobiogràfiques i la memòria com a fil que permet la percepció unitària individual o col·lectiva. Aquestes trobades, que han acollit bona part de la reflexió actual sobre l'autobiografia, han produït alguns estudis interessants per a la teorització sobre la relació de l'autobiografisme amb el periodisme i, d'altra banda, amb la construcció del subjecte femení (Espinós *et al.*, 2002).

Lingüistes i analistes del discurs

Des del món de la lingüística i l'anàlisi del discurs s'han fet aportacions de pes als estudis comunicatius. El nom de Sebastià Serrano, lingüista català que ha derivat com més va més cap als estudis de teoria de la comunicació, ha exercit una influència extraordinària en diversos estudiosos valencians, per exemple: en les reflexions de Salvador sobre oralitat i escriptura o sobre els discursos divulgatius, en algunes de les tesis doctorals dirigides per aquest —que són a l'origen de moltes de les publicacions citades en els paràgrafs següents— i en els treballs d'alguns investigadors més joves al llarg de les dècades dels vuitanta i dels noranta.

Així, per exemple, Joan Garí, autor d'una impactant tesi sobre els grafits, publicada en català (Garí, 1993) i desenvolupada posteriorment en un altre llibre, en aquesta ocasió en espanyol, mereixedor del premi Fundesco de Comunicació (Garí, 1995). Garí conjumina l'aplicació de l'anàlisi del discurs a aquesta mena de microtextos, tan antics i alhora tan estridentment contemporanis, amb una ambició superior d'integrar la sociologia i l'estètica de l'expressió, en la línia del que posteriorment seria conegut com a *multimodalitat* discursiva, a la manera de Van Leuven. Les propostes de Garí en aquestes obres dissenyen les bases d'una aproximació interdisciplinària a un objecte complex que conjumina el seu in-

terès sociocomunicatiu amb els factors estètics de l'art verbal, del grafisme i de la imatge.

També en l'àmbit de l'anàlisi del discurs, Josep Roderic Guzman (1995) va fer una documentada introducció dels corrents principals de la teoria de la recepció. Gemma Lluch (1998), per la seua banda, va aplicar la teorització sobre el lector model a la literatura infantil i juvenil, i va establir interessants relacions entre els condicionaments que la familiarització amb els mitjans audiovisuals per part dels infants estableixen per a la recepció posterior de la lectura literària. Pelegrí Sancho i Joan Peraire han incidit, al llarg de diversos treballs, en temes com ara el còmic o el discurs publicitari. Amadeu Viana, valencià establert des de fa anys a Lleida i autor de notables treballs de sociolingüística, ha indagat recentment sobre els mecanismes dels efectes humorístics, en particular al voltant de la conversa, del registre col·loquial i dels microrelats que són els acudits, inserits en el flux de la construcció interactiva del sentit (Viana, 2004). Antoni Maestre (2006), de la Universitat d'Alacant, ha aplicat les teories de l'argumentació a l'obra periodística de Quim Monzó, i ha estudiat les claus de l'humor com a factor de persuasió i seducció del lector del discurs periodístic. Miquel Nicolàs ha realitzat durant anys una destacada tasca d'elaboració de les relacions entre la història de la llengua i l'anàlisi del discurs, i ha analitzat la mateixa historiografia lingüística com a discurs, amb una atenció especial a la crítica ideològica (Nicolàs, 1998). Anna Montesinos ha esmerçat els seus esforços a situar algunes característiques del discurs de la informàtica, entenent com a tal tota una sèrie de gèneres molt diversos —des del correu electrònic o el xat fins al manual procedimental— que, tanmateix, tenen en comú un factor cabdal, com és el fetixisme de l'ordinador, la intromissió del qual en la vida contemporània ha exercit importantíssimes influències en la modulació dels discursos socials de diversa mena (Montesinos, 2002). I, finalment, Laia Climent (2005) ha realitzat una engrescadora tesi sobre l'ancorament somàtic de la poesia contemporània, a partir sobretot de l'obra de Maria Mercè Marçal.

No cal dir, d'altra banda, que aquestes referències són tan sols indicatives i no poden aspirar a cap mena d'exhaustivitat. Tot plegat, aquest conjunt de treballs analiticodiscursius ha suscitat temes indefugibles en la teoria contemporània de la comunicació, com són ara els següents: a) el paper de la metàfora com a eina cognitiva; b) la pragmàtica del discurs oral i de l'escrit (discursos de tota mena, del científic al literari, al periodístic o al col·loquial) com a base imprescindible per a una adequada conceptualització de la comunicació social; c) la importància del lector model —inscrit en el text com a projecte comunicatiu— però també dels processos concrets de recepció empírica dels textos; d) el protagonisme de la dimensió argumentativa i persuasiva, o més àmpliament ideològica, en el funcionament social dels discursos.

Algunes publicacions col·lectives al voltant dels discursos socials

En aquest panorama, caldria potser destacar algunes fites de publicacions col·lectives. A més de les que han estat esmentades en els paràgrafs anteriors, podem ressenyar dos volums col·lectius i seriats, publicats per la Universitat de València amb el títol genèric de *Teletextos* (Salvador, 1989 i 1990). El tema central d'aquests volums és la televisió, des de la construcció de la notícia (E. Navarrete) fins a la serialitat (A. Cabanilles), la imatge de la dona (G. Colaizzi) o els efectes de la televisió en l'espectador (R. Xambó): en el cas del primer volum, posa més insistència en els aspectes teòrics, mentre que el segon dóna pas també a qüestions de tipus sociològic.

També convé citar un monogràfic amb el títol *Saber i comunicar* (Salvador, 2000), amb participació, entre d'altres, de Martí Domínguez, Juli Peretó, Mavi Dolz i Maria Josep Marín, que situa el paradigma de la divulgació científica en el marc de la *gestió social dels coneixements*, i insisteix en el paper —ben actiu i dinamitzador, per cert— dels discursos divulgatius en el marc de la semiosi social. La recerca posterior de Martí Domínguez, i també alguna aportació de Salvador (2002) i Barona (2002) insisteixen en aquesta directriu de situar els discursos derivats de la praxi científica en el món de la comunicació social.

Un altre volum col·lectiu que és pertinent esmentar en aquest capítol (Salvador i Climent, 2006) és el dedicat al funcionament discursiu de les unitats fraseològiques, que determina sovint l'aparició d'una mena de *discurs prefabricat* o preconstruït, on el clixé de pensament es plasma en combinacions lèxiques rutinitzades, convencionals. La comunicació social de caràcter mediàtic és un dels àmbits on més fàcilment podem observar aquests fenòmens, que: a) contribueixen a automatitzar el procés de recepció/interpretació i, per tant, l'agiliten; b) generen una sensació de complicitat en els destinataris, que es reconeixen com a membres d'una comunitat discursiva que comparteixen unes mateixes referències culturals; c) quan aquests esquemes són exhibits de manera intencional, lúdica o bé irònica poden esdevenir un eficaç factor de seducció dels lectors. A. Piquer (efectes de contrast discursiu), J. Peraire i P. Sancho (discurs publicitari), M. D. Oltra (doblatge cinematogràfic), G. Font (discurs radiofònic) o L. Bracho (la siglació en els moviments socials) són alguns dels autors valencians que participen en aquesta publicació.

Un esdeveniment important relacionat amb els estudis de la comunicació va ser la realització a València del Congrés Internacional d'Anàlisi Crítica del Discurs en 2004, que va congrega personalitats d'aquesta orientació analíticodiscursiva, com ara D. Maingueneau, T. A. van Dijk, N. Fairclough o T. van Leeuwen. La participació de diversos estudiosos

valencians com ara M. L. Villanueva (sobre la presentació mediàtica de la guerra d'Iraq), A. Casero (discurs periodístic i immigració), G. Calaforra (el discurs polonès sobre la Unió Europea) o J. A. Mas (ideologització de la variació lingüística en l'àmbit valencià) és recollida en diverses publicacions derivades, que giren al voltant de la ideologia i els discursos públics, i especialment en el CD d'actes del Congrés (Labarta, 2005).

Traductologia i teoria de la comunicació

Tot i que no es pot separar radicalment de l'àmbit de l'anàlisi del discurs, els estudis traductològics, que durant els darrers anys han assolit una notable envergadura en l'àmbit valencià i molt en particular a la Universitat Jaume I, gràcies a l'equip investigador que va formar en la dècada dels noranta Amparo Hurtado (actualment professora de la Universitat Autònoma de Barcelona), han produït contribucions no gens menyspreables al terreny dels estudis comunicatius, bé des de la consideració de la traducció literària i l'estil (Marco, 2002), la traducció del discurs científic (Montalt, 2005) o la dels mitjans audiovisuals (Chaume, 2003). Més enllà dels respectius àmbits d'aplicació (literatura, ciència, audiovisuals), aquesta línia de recerca té en comú una concepció de les tasques traductores que focalitza els aspectes sociocomunicatius d'aquestes tasques.

En primer lloc, es concep la traducció, no tan sols com una transposició interlingüística d'estructures, sinó com una praxi discursiva, de producció/recepció de textos i de recontextualitzacions de diversa mena, en el marc d'un tràfic internacional d'influències culturals i polítiques. Darrere d'aquests plantejaments renovelladors dels estudis traductològics hi ha els noms de Hatim i Mason, Lambert, Toury o Even Zohar. També el de Mona Baker, que ha evolucionat darrerament cap a l'estudi dels factors ideològics de la traducció. En aquest context, no pot obviar-se la consideració de les tensions interculturals, postcolonials, sexistes, o bé les que afecten les pautes de prestigi associades als àmbits d'ús d'una llengua en un context plurilingüe.

D'altra banda, la traducció científica o la dels discursos rònegament tècnics no és tampoc aliena a aquestes mutacions del panorama traductològic: com ignorar, per exemple, la peremptorietat de l'expressió en anglès de l'avantguarda de la investigació científica, o els mètodes de traducció —a diverses mans, i amb ignorància recíproca entre els traductors de cada sèrie de fragments— imposats per les empreses com a prevenció de l'espionatge industrial?

Des d'aquests punts de vista suara esmentats, la traductologia s'endinsa sovint en el camp de la teoria de la comunicació, en especial

de determinades modalitats de la praxi discursiva. Sobre aquests temes, podem anunciar que es troba en preparació un monogràfic de la revista *Caplletra* sobre traductologia i discurs, que aplegarà, entre treballs de figures estrangeres com és M. Baker, algunes aportacions d'investigadors valencians, com ara C. García del Toro, O. Carbonell o V. Martines.

Per concloure

Aquest itinerari per les aportacions valencianes a les teories de la comunicació ha pretès realitzar una presentació de diverses contribucions, de caràcter més o menys perifèric, a aquest àmbit, amb particular èmfasi en l'anàlisi del discurs, la teoria de la literatura i la traductologia. En altres capítols d'aquest monogràfic trobaran els lectors referències més centrals de la disciplina, a partir del treball dels estudiosos vinculats a les titulacions de comunicació, de publicitat o de periodisme. Per descomptat, hi ha altres províncies epistemològiques que podrien haver trobat un lloc en aquest apartat: per exemple, els estudis d'estètica, que compten a les universitats valencianes amb autors rellevants com ara Romà de la Calle o Wences Rambla. I qui diu l'estètica, diu també de la filosofia o dels estudis de gènere... Ací, però, ens hem centrat en aquelles contribucions més «lingüístiques» a la teoria de la comunicació.

A l'hora de cloure aquest apartat, caldria fer un balanç molt sintètic de les contribucions presentades. Començant per una constatació: la vinculació universitària, en un grau o un altre, de la immensa majoria dels investigadors esmentats a les pàgines anteriors i de les plataformes editorials on han aparegut els corresponents treballs. (Fins i tot, podem afegir que en una de les col·leccions dedicades a la comunicació en l'àmbit català, «Aldea Global», participen dues universitats valencianes.) La constatació no és sorprenent, és clar, però potser és indicatiu de la feblesa de l'entrellat editorial i mediàtic extrauniversitari, privat o públic. Caldria assenyalar, a més, que una part majoritària d'aquests estudis són publicats en català, en segon lloc en espanyol i molt escadusserament en altres llengües de difusió internacional. Pel que fa als autors forans que han tingut més incidència —i deixant ara de banda el precedent de Fuster amb què hem començat aquest periple, o els noms catalans inobviats com ara Moragas o Gifreu—, caldria assenyalar alguns noms destacats: Eco, Lotman, Serrano, Maingueneau, Van Dijk, Habermas o Bourdieu.

Pel que fa a les aportacions valencianes, hem vist que són diverses i que procedeixen —les que s'han recollit en aquest article— de províncies epistemològiques més o menys vinculades a l'anàlisi del discurs en un sentit ampli. I a uns nuclis temàtics entre els quals podríem destacar-ne

aquests: 1) la diversitat discursiva, entre l'oralitat conversacional i l'escriptura elaborada (literària o científica), passant per l'escriptura periodística i el discurs mediàtic audiovisual i sense oblidar el joc multimodal dels grafits; 2) els recursos discursius de tipus argumentatiu o la metàfora, que assoleixen protagonisme, per exemple, en la publicitat; 3) la importància sociolingüística dels models de llengua (i de l'opció entre espanyol o català en molts casos); 4) les pràctiques de transformació discursiva, bé siga en la traducció interlingüística o bé en la reformulació i recontextualització dels discursos d'especialitat com a discursos mediàtics; 5) la dialèctica entre l'expressió/construcció del jo (discurs autobiogràfic) i la necessitat d'eficàcia en la comunicació social per mitjà del clíxé expressiu (discurs prefabricat); 6) la inserció dels contextos socials en el flux de la història, d'on no poden ser extrets sense desvirtuar l'anàlisi.

Sense cap afany d'exhaustivitat, és potser en aquestes direccions on la reflexió feta des de l'àmbit dels estudis del discurs valencians constitueix una aportació més interessant a la teoria de la comunicació.

Bibliografia

- BALAGUER, E. (2006). *La totalitat impossible (sobre la fragmentació en la vida actual)*. València: Generalitat Valenciana.
- BARONA, J. L. (2002). «Poder i límits de la ciència». *L'Espill*, núm. 11, p. 72-85.
- BORJA, J. (2004). *La utopia de la ciència*. Alzira: Bromera.
- BOURDIEU, P. (1997). *Sobre la televisió*. Barcelona: Edicions 62.
- CHAUME, F. (2003). *Doblatge i subtitulació per a la TV*. Vic: Eumo.
- CLIMENT, L. (2005). *Cos i gènere en el discurs poètic contemporani: anàlisi contrastiva de la poesia de Vicent Andrés Estellés i Maria Mercè Marçal*. Tesi doctoral inèdita. Castelló: Universitat Jaume I.
- ESPINÓS, J. [et al.] [ed.] (2002). *Memòria i literatura: La construcció del subjecte femení. Periodisme i autobiografia*. València: Denes.
- FERRANDO, A. [ed.] (1990). *La llengua als mitjans de comunicació*. València: PUV.
- GARÍ, J. (1993). *Signes sobre pedres: Fonaments per a una teoria dels grafiti*. València: Universitat de València; Castelló: Universitat Jaume I; Alacant: Universitat d'Alacant.
- (1995). *La conversación mural: ensayo para una lectura del graffiti*. Madrid: Fundación para el Desarrollo de la Función Social de las Comunicaciones.

- GUZMAN, J. R. (1995). *Les teories de la recepció literària*. València: Universitat de València; Castelló: Universitat Jaume I; Alacant: Universitat d'Alacant.
- LABARTA, M. [ed.] (2005). *Approaches to Critical Discourse Analysis*. València: PUV. [CD-ROM]
- LACREU, J. (1990). *Manual d'ús de l'estàndard oral*. València: PUV.
- LLUCH, G. (1998). *El lector model en la narrativa per a infants i joves*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona; València: Universitat de València; Castelló: Universitat Jaume I.
- MAESTRE, A. (2006). *Humor i persuasió: l'obra periodística de Quim Monzó*. Alacant: Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana.
- MARCO, J. (2002). *El fil d'Ariadna: Anàlisi estilística i traducció literària*. Vic: Eumo.
- MESEGUER, L. (1991). *La crítica referencial*. Castelló: Universitat Jaume I.
- MONTALT, V. (2005). *Manual de traducció científicotècnica*. Vic: Eumo.
- MONTESINOS, A. (2002). *El discurs de la informàtica: Un estudi de les seqüències descriptives*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- NICOLÀS, M. (1998). *La història de la llengua catalana: la construcció d'un discurs*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SALVADOR, V. (1984). *El gest poètic: Cap a una teoria del poema*. Barcelona: PAM: IFV.
- (2002). «Discurso periodístico y gestión social. de los conocimientos: algunas observaciones. sobre la didacticidad». *Anàlisi*, núm. 28, p. 107-120.
- SALVADOR, V. [ed.] (1989). *Teletextos: Lectures de teoria de la comunicació*. València: PUV.
- [ed.] (1990). *Teletextos II: Lectures de sociologia de la comunicació*. València: PUV.
- [ed.] (2000). *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura*, núm. 11: *Saber i comunicar: Discurs científic i comunicació social*. [Monogràfic]
- SALVADOR, V.; CLIMENT, L. [ed.] (2006). *El discurs prefabricat II: Fraseologia i comunicació social*. Castelló: Universitat Jaume I.
- TALENS, J. (1979). *Esriptura i ideologia: treball artístic i pràctica política*. València: Tres i Quatre.

- TALENS, J. [et al.] (1978). *Elementos para una semiótica del texto artístico*. Madrid: Càtedra.
- TORDERA, A. (1978). *Hacia una semiótica pragmática*. València: Fernando Torres.
- VIANA, A. (2004). *Acròbates de l'emoció: Exploracions sobre conversa, humor i sentit*. Tarragona: Arola.